

1. ਮੰਗਲ ਸੂਤਰ

(1) ਅਰਿਹੰਤਾ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ

ਸਿੱਧਾਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ

ਅਚਾਰਿਆ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ

ਉਪਾਧਿਆ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ ਹੋਵੇ

(2) ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਕੀਤਾ ਨਮਸਕਾਰ ਸਭ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਭ ਮੰਗਲਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮੰਗਲ ਹੈ।

(3-5) ਅਰਿਹੰਤ ਮੰਗਲ ਹੈ

ਸਿੱਧ ਮੰਗਲ ਹੈ

ਸਾਧੂ ਮੰਗਲ ਹੈ

ਕੇਵਲੀਆਂ (ਸਰਵੱਗ ਅਰਿਹੰਤਾਂ) ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ

ਧਰਮ ਮੰਗਲ ਹੈ

ਅਰਿਹੰਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉੱਤਮ ਹਨ

ਸਿੱਧ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉੱਤਮ ਹਨ

ਸਾਧੂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉੱਤਮ ਹਨ

ਕੇਵਲੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਧਰਮ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ

ਉੱਤਮ ਹੈ।

ਮੈਂ ਅਰਿਹੰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ

ਮੈਂ ਸਿੱਧਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ

ਮੈਂ ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ

ਮੈਂ ਕੇਵਲੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਧਰਮ ਦੀ ਸ਼ਰਨ
ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹਾਂ

(6) ਇਹ ਮੰਗਲ ਰੂਪੀ, ਚਾਰੇ ਸ਼ਰਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਉੱਤਮ
ਪਰਮ ਪੂਜਨ ਯੋਗ, ਮਨੁੱਖ, ਸੁਰ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਧਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੂਜਨ
ਯੋਗ, ਕਰਮ ਰੂਪੀ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਤੇ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਪੰਜ
ਗੁਰੂਆਂ (ਅਰਿਹੰਤ, ਸਿੱਧ, ਆਚਾਰਿਆ, ਉਪਾਧਿਆ ਤੇ ਸਾਧੂ) ਦਾ
ਧਿਆਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(7) ਗਾੜ੍ਹੇ, ਘਾਤਕ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਤਿੰਨ
ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਰੂਪੀ ਕਮਲ ਨੂੰ ਸੁਹੱਪਣ
ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸੂਰਜ, ਅਨੰਤ ਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਉਪਮਾ ਰਹਿਤ ਸੁੱਖਾਂ ਦੇ
ਧਨੀ ਅਰਿਹੰਤਾਂ ਦੀ ਜੈ ਹੋਵੇ।

(8) ਅੱਠ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਭਰਪੂਰ, ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੇ
ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਤੇ ਜਾਨਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਧ
ਮੈਨੂੰ ਸਿੱਧੀ ਦੇਵੇ।

(9) ਪੰਜ ਮਹਾਵਰਤਾਂ ਵਿਚ ਉੱਨਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਸਵਸਮੇਂ
(ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ) ਅਤੇ ਪਰਸਮੇਂ (ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਆਤਮਾ) ਦੇ ਗਿਆਨ
ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ ਅਤੇ ਭਿੰਨ ਗੁਣਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਆਚਾਰਿਆ ਮੇਰੇ ਤੇ
ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣ।

(10) ਜਿਸ ਦਾ ਅਤਾ ਪਤਾ ਪਾਉਣਾ ਕਠਿਣ ਹੈ ਅਜਿਹੇ
ਅਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਘੋਰ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਭਟਕਨ ਵਾਲੇ ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ

ਗਿਆਨ ਦਾ ਚਾਨਣ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਉਪਾਧਿਆ (ਭਗਵਾਨ) ਮੈਨੂੰ ਉੱਤਮ ਬੁੱਧੀ ਦੇਵੇ।

(11) ਸ਼ੀਲ ਰੂਪੀ ਮਾਲਾ ਨੂੰ ਮਜਬੂਤੀ ਨਾਲ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਰਾਗ ਰਹਿਤ, ਯੋਸ਼ ਕੀਰਤੀ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ, ਵਿਨੈ ਰੂਪੀ ਸਿੰਗਾਰ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਸਜਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ ਮੈਨੂੰ ਸੁੱਖ ਦੇਵੇ।

(12) ਅਰਹਤ, ਅਸ਼ਰੀਰ (ਸਰੀਰ ਰਹਿਤ ਸਿੱਧ), ਆਚਾਰਿਆ, ਉਪਾਧਿਆ ਅਤੇ ਮੁਨੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਅੱਖਰਾਂ (ਅ+ਅ+ਆ+ਓ+ਮ) ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਉੱਕਾਰ (ਓਮ) ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਪੰਜ ਪਰਮੇਸ਼ਟੀ ਦਾ ਬੀਜ ਰੂਪੀ ਮੰਤਰ ਹੈ।

(13) ਮੈਂ (1) ਰਿਸ਼ਵ (2) ਅਜਿਤ (3) ਸੰਭਵ (4) ਅਭਿਨੰਦਨ (5) ਸੁਮਤੀ (6) ਪਦਮਪ੍ਰਭੂ (7) ਸੁਪਾਰਸ਼ਵ (8) ਚੰਦਰ ਪ੍ਰਭੂ (ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ) ਨੂੰ ਬੰਦਨਾ (ਨਮਸਕਾਰ) ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

(14) ਮੈਂ (9) ਸੁਵਿਧੀ (ਪੁਸ਼ਪਦੰਤ) (10) ਸ਼ੀਤਲ (11) ਸ਼ਰੇਆਂਸ (12) ਵਾਸੂ ਪੂਜਯ (13) ਵਿਮਲ (14) ਅਨੰਤ (15) ਧਰਮ (16) ਸ਼ਾਂਤੀ (ਤੀਰਥੰਕਰ) ਨੂੰ ਬੰਦਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

(15) ਮੈਂ (17) ਕੁੰਥੂ (18) ਅਰਹ (19) ਮੱਲੀ (20) ਮੁਨੀਸੁਵਰਤ (21) ਨਮਿ (22) ਅਰਿਸ਼ਟ ਨੇਮੀ (23) ਪਾਰਸ਼ਵ (24) ਵਰਧਮਾਨ (ਤੀਰਥੰਕਰ) ਨੂੰ ਬੰਦਨਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

(16) ਚੰਦ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਵਿੱਤਰ, ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੰਭੀਰ, ਸਿੱਧ ਭਗਵਾਨ ਮੈਨੂੰ ਸਿੱਧ ਪਦਵੀ ਦੇਣ।

2. ਜਿਨ ਸ਼ਾਸਨ ਸੂਤਰ

(17) ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ, ਜੀਵ ਅਨੰਤ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਜਿਨ ਸ਼ਾਸਨ (ਜੈਨ ਧਰਮ) ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਰਹੇ।

(18) ਇਹ 'ਜਿਨਾਂ' (ਤੀਰਥੰਕਰ) ਦੇ ਬਚਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੁੱਖ ਲਈ ਮੱਲ੍ਹਮ, ਬੁਢਾਪੇ ਮਰਨ ਰੂਪੀ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪੀ ਦਵਾਈ ਹੈ।

(19) ਜੋ ਅਰਿਹੰਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਬਾਣੀ ਅਰਥ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਗਣਧਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸੂਤਰ (ਸ਼ਾਸਤਰਾਂ) ਰਾਹੀਂ, ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੁੰਦੀ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਸ਼ਰੁਤ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਮਹਾਸਿੰਧੂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਭਗਤੀ ਪੂਰਵਕ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

(20) ਅਰਿਹੰਤਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖੋਂ ਨਿਕਲੇ, ਦੋਸ਼ ਰਹਿਤ ਸ਼ੁੱਧ ਬਚਨਾਂ ਨੂੰ ਆਗਮ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਆਗਮ ਵਿਚ ਜੋ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਸੱਚ ਹੈ (ਅਰਿਹੰਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਫੁਰਮਾਏ ਅਤੇ ਗਣਧਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਸ਼ਰੁਤ ਆਗਮ ਹੈ।

(21) ਜੋ 'ਜਿਨਾਂ' (ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ) ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਨ ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਸੱਚੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਨਿਰਮਲ ਤੇ ਪਾਪਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਲਿੱਬੜਨ ਵਾਲਾ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ (ਭਾਵ ਮੁਕਤੀ ਯੋਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।)

(22) ਹੇ ਵੀਤਰਾਗ ! ਹੇ ਜਗਤਗੁਰੂ ! ਹੇ ਭਗਵਾਨ ! ਆਪ

ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਮੈਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ, ਮੋਕਸ਼ ਮਾਰਗ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਫਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਰਹੇ।

(23) ਜੋ ਸਵ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਪਰ-ਸਮੇਂ ਦਾ ਜਾਣਕਾਰ ਹੈ, ਗੰਭੀਰ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਮਕਣ ਵਾਲਾ, ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਭਿਅਤਾ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਮਾਲਿਕ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ 'ਨਿਰਗਰੰਥ ਪ੍ਰਵਚਨ' ਦਾ ਸਾਰ ਆਖਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੈ।

(24) ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਉਹ ਹੀ ਦੂਸਰੇ ਲਈ ਚਾਹੇ। ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ, ਦੂਸਰਿਆਂ ਲਈ ਵੀ ਨਾ ਚਾਹੇ, ਇਹੋ ਜਿਨ ਸ਼ਾਸਨ (ਜੈਨ ਧਰਮ) ਹੈ - ਤੀਰਥੰਕਰਾਂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਹੈ।

3. ਸੰਘ ਸੂਤਰ

(25) ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਸੰਘ ਹੈ, ਸੰਘ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜੋ ਗਿਆਨ, ਦਰਸ਼ਨ, ਚਾਰਿੱਤਰ ਦਾ ਮੇਲ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਘ ਹੈ।

(26) ਰਤਨ ਤ੍ਰੈ (ਸੱਮਿਅਕ ਗਿਆਨ, ਸੱਮਿਅਕ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਸੱਮਿਅਕ ਚਾਰਿੱਤਰ ਰੂਪੀ ਤਿੰਨ ਰਤਨ) ਹੀ ਗੁਣ ਹੈ। ਮੋਕਸ਼ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣਾ ਗੱਛ (ਮੁਨੀ ਸਮੂਹ) ਹੈ। ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੀ 'ਸੰਘ' ਹੈ। ਨਿਰਮਲ ਆਤਮਾ ਹੀ ਸਮੇਂ (ਧਰਮ) ਹੈ।

(27) ਸੰਘ ਡਰੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਲਈ ਭਰੋਸਾ, ਛੱਲ ਰਹਿਤ, ਅਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਵਰਤਾਉ ਕਾਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਕਾਰਨ, ਸਭ ਪਾਸੇ ਇਕਸੁਰਤਾ (ਮਮਤਾ) ਕਾਰਨ ਠੰਢੇ ਘਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮਾਂ ਪਿਉ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਲਈ ਸ਼ਰਨ (ਆਸਰਾ) ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਸੰਘ ਤਾਂ ਤੋਂ ਨਾ ਡਰੋ।

(28) ਸੰਘ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸਾਧੂ ਹੀ ਸੱਚੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਚਾਰਿੱਤਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੱਕਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਧੰਨ ਹਨ ਜੋ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਗੁਰੂਕੁਲ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦੇ।

(29) ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਨਾ ਭਗਤੀ ਹੈ ਨਾ ਸਨਮਾਨ ਹੈ, ਨਾ ਗੌਰਵ ਹੈ, ਨਾ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਹੈ, ਨਾ ਸ਼ਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪਸੀ ਪਿਆਰ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਗੁਰੂਕੁਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦਾ

ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ ?

(30-31) ਸੰਘ ਕਮਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਘ ਕਰਮ ਰੂਪੀ ਧੂੜ, ਸੰਘ ਤੋਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚ ਉੱਗੇ ਕਮਲ ਤੋਂ ਚਿੱਕੜ ਦੂਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਰੁਤ (ਆਗਮ ਗਿਆਨ) ਹੀ ਇਸ ਕਮਲ ਦੀ 'ਨਾਲ' ਹੈ। ਪੰਜ ਮਹਾਵਰਤ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਸਥਿਰ ਰੱਖਣ ਦੀ ਡੰਡੀ ਹੈ। ਉੱਤਰ ਗੁਣ (ਬਾਹਰਲੇ ਗੁਣ) ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਦਰਮਿਆਨ ਦਾ ਕੇਸਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ੍ਰਾਵਕ (ਉਪਾਸਕ) ਰੂਪੀ ਭੋਰੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਘੇਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਜਿਨੇਸਰ ਦੇਵ ਰੂਪੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਕਿਰਨਾਂ ਨਾਲ ਖਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਸ਼੍ਰਮਣਾਂ (ਸਾਧੂ-ਸਾਧਵੀ) ਦੇ ਸਮੂਹ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੱਤੇ ਹਨ, ਉਸ ਸੰਘ ਰੂਪੀ ਕਮਲ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕਲਿਆਣ (ਭਲਾ) ਹੋਵੇ।

4. ਨਿਰੁਪਣ ਸੂਤਰ

(32) ਜੋ ਪ੍ਰਮਾਣ, ਨਯ ਅਤੇ ਨਿਕਸ਼ੇਪ ਰਾਹੀਂ ਅਰਥ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਯੋਗ ਅਯੋਗ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਯੋਗ ਯੋਗ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

(33) ਗਿਆਨ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਣ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰ ਰਾਹੀਂ, ਗਿਆਨ ਨੂੰ ਦਿਲੋਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਹੀ ਨਯ ਹੈ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਢੰਗ ਨੂੰ ਨਿਕਸ਼ੇਪ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੁਗਤ ਨਾਲ ਅਰਥ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(34) ਨਿਸ਼ਚੈ ਤੇ ਵਿਵਹਾਰ - ਇਹ ਦੋ ਨਯ ਹੀ ਸਾਰੇ ਨਯਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਹਨ ਅਤੇ ਦਰਵਯ ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਪਰਿਆਏ ਆਰਥਿਕ ਨਯ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਹਨ।

(35) ਜੋ ਇਕ ਅਖੰਡ ਚੀਜ਼ ਦੇ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਧਰਮਾਂ (ਸੁਭਾਵਾਂ) ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇਕ ਪੱਖੋਂ ਭੇਦ ਦੱਸਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵਿਵਹਾਰ ਨਯ ਹੈ। ਜੋ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਭਾਵ ਅਖੰਡ ਪਦਾਰਥ ਨੂੰ ਅਖੰਡ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਨਿਸ਼ਚੈ ਨਯ ਹੈ।

(36) ਵਿਵਹਾਰ ਨਯ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਇਹ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਚਾਰਿੱਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਨਿਸ਼ਚੈ ਨਯ ਪੱਖੋਂ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਗਿਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਚਾਰਿੱਤਰ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਗਿਆਨੀ ਕੋਲ ਤਾਂ ਸ਼ੁੱਧ ਗਿਆਨ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(37) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਾ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਨਿਸ਼ਚੈ ਨਯ ਦੇ ਰਾਹੀਂ,

ਪਰ ਅਧੀਨ ਵਿਵਹਾਰ ਨਯ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਿਸਚੈ ਨਯ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਮੁਨੀ ਲੋਕ ਹੀ ਨਿਰਵਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(38) ਪਰ ਜਿਵੇਂ ਅਨਾਰਿਆ (ਦੁਸ਼ਟ) ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਅਨਾਰਿਆ ਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਮਝਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਵਹਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਰਮਾਰਥ (ਭਲੇ) ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ।

(39) ਵਿਵਹਾਰ ਸੱਚ ਦਾ ਅਰਥ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਨਿਸਚੈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੱਚ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ। ਸੱਚ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਜੀਵ ਸੱਮਿਅਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(40) ਨਿਸਚੈ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਣ ਵਾਲੇ, ਕੁਝ ਜੀਵ ਨਿਸਚੈ ਨੂੰ ਨਿਸਚੈ ਨਾ ਸਮਝਣ ਕਾਰਨ ਬਾਹਰਲੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਉਲਝ ਕੇ, ਆਲਸੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਕਾਰ (ਚਾਰਿੱਤਰ) ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ।

(41) ਪਰਮਭਾਵ (ਤੱਤਵਾਂ) ਦੇ ਜਾਣਕਾਰ, ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸਚੈ ਨਯ ਰਾਹੀਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਠੀਕ ਹੈ। ਪਰ ਅਪਰਮਭਾਵ (ਤੱਤਵਾਂ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ) ਜੀਵ ਨੂੰ ਵਿਵਹਾਰ ਨਯ ਰਾਹੀਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਠੀਕ ਹੈ।

(42) ਨਿਸਚੈ ਹੀ ਇਹ ਜਾਨਣਾ ਕਠਿਣ ਹੈ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਸ਼੍ਰਮਣ (ਮੁਨੀ) ਕਿਸ ਭਾਵ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹਨ ? ਇਸੇ ਲਈ ਜੋ ਪੂਰਵ ਚਾਰਿੱਤਰ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਹੈ, ਭਾਵ ਜੋ ਨਿਸਚੈ ਨਯ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦਨਾਂ, ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨਾ ਵਿਵਹਾਰ ਪੱਖੋਂ ਹੀ ਠੀਕ ਹੈ।

(43) ਇਸ ਲਈ (ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ) ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਪੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਨਯ ਮਿੱਥਿਆ ਹਨ ਅਤੇ ਪਰ ਸਾਪੇਕਸ਼ (ਸਭ ਪੱਖੋਂ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ) ਰਾਹੀਂ ਉਹ ਸੱਮਿਅਕ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

(44) ਗਿਆਨ ਆਦਿ ਕਮ ਉਤਸਰਗ (ਸਹੀ ਮਾਰਗ) ਅਤੇ ਅੱਪਵਾਦ (ਮਜ਼ਬੂਰੀ ਵਿਚ ਲਿਆ ਫੈਸਲਾ) ਵਿਚ ਸੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਸਭ ਕੰਮ ਸਫਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

5. ਸੰਸਾਰ ਚੱਕਰ

(45) ਅਧਰੁਵ (ਅਸਥਿਰ) ਅਸ਼ਾਸਵਤ (ਖਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲਾ) ਅਤੇ ਦੁੱਖ ਭਰਪੂਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਜਿਹਾ ਕਿਹੜਾ ਕੰਮ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਦੁਰਗਤੀ ਵਿਚ ਨਾ ਭਟਕਾਂ।

(46) ਇਹ ਕਾਮ ਭੋਗ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸਮਾਂ ਸੁੱਖ ਅਤੇ ਲੰਬਾ ਸਮਾਂ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਸੁੱਖ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ। ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦੇ ਵਿਰੋਧੀ ਅਤੇ ਅਨਰਥਾਂ ਦੀ ਖਾਨ ਹਨ।

(47) ਬਹੁਤ ਖੋਜ ਕਰਨ ਤੇ ਵੀ ਜਿਵੇਂ ਕੋਲੇ ਦੇ ਦਰਖਤ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਰ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵੀ ਸੁੱਖ ਵਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ।

(48) ਨਰੋਂਦਰ ਤੇ ਸੁਰੋਂਦਰ ਆਦਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਸੁੱਖ ਦੀ ਦਰਅਸਲ ਦੁੱਖ ਹੀ ਹਨ ਉਹ ਸੁੱਖ ਤਾਂ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਨਤੀਜਾ ਬਹੁਤ ਭੈੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣਾ ਹੀ ਚੰਗਾ ਹੈ।

(49) ਜਿਵੇਂ ਖਾਜ਼ ਦਾ ਰੋਗੀ ਖਾਜ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੋਹ ਵਿਚ ਫਸਿਆ, ਕਾਮ ਭੋਗੀ ਮਨੁੱਖ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁੱਖ ਮੰਨਦਾ ਹੈ।

(50) ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਗੰਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਾਮ ਭੋਗ ਰੂਪੀ ਲਗਾਵ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਲੱਗਾ, ਆਪਣੇ ਭਲੇ ਤੇ ਚੰਗੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਾ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਅਗਿਆਨੀ, ਬੇਵਕੂਫ ਅਤੇ ਪਾਗਲ ਜੀਵ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਜੰਜੀਰ ਵਿਚ ਜਕੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਬੁੱਕ ਵਿਚ ਮੱਖੀ।

(51) ਜੋ ਜੀਵ ਜਨਮ, ਬੁਢਾਪਾ ਅਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਦੁੱਖ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ। ਹਾਏ ! ਇਹ ਧੋਖੇ ਦੀ ਗਠੜੀ ਕਿੰਨੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੈ ?

(52-54) ਸੰਸਾਰੀ ਜੀਵ ਦੇ ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਨਤੀਜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਤੀਜਿਆਂ ਕਾਰਨ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਾਰਨ ਜੀਵ ਚਾਰ ਗਤੀਆਂ (ਮਨੁੱਖ, ਪਸ਼ੂ, ਦੇਵਤਾ, ਨਾਰਕੀ (ਨਰਕ ਦੇ ਜੀਵ) ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਾ (ਜਨਮ-ਮਰਨ) ਹੈ। ਜਨਮ ਤੋਂ ਸਰੀਰ ਤੇ ਸਰੀਰ ਰਾਹੀਂ ਇੰਦਰੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇੰਦਰੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਜੀਵ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਰਾਹੀਂ ਫਿਰ ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਜੀਵ ਸੰਸਾਰ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਇਹ ਚੱਕਰ ਤਦ ਤੱਕ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤੇ ਖਾਤਮੇ ਤੋਂ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਜਦ ਤੱਕ ਸੱਮਿਅਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ। ਸੱਮਿਅਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੇ ਇਹ ਨਾ ਖਤਮ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਚੱਕਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(55) ਜਨਮ ਦੁੱਖ ਹੈ, ਬੁਢਾਪਾ ਦੁੱਖ ਹੈ, ਰੋਗ ਦੁੱਖ ਹੈ, ਮੌਤ ਦੁੱਖ ਹੈ। ਆਹ ! ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਦੁੱਖ ਹੈ, ਜੀਵ ਕਸ਼ਟ ਪਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

6. ਕਰਮ ਸੂਤਰ

(56) ਜੋ ਭਾਵ (ਸੁਭਾਵ) ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹਨ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਆਖਣਾ ਜਾਂ ਕਰਨਾ ਉਲਟ ਬੁੱਧੀ ਹੈ।

(57) ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਜੀਵ ਜਿਹੇ ਜਿਹੇ ਭਾਵ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਭ ਤੇ ਅਸੁਭ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(58) ਗਾਫਲ ਮਨੁੱਖ, ਸਰੀਰ ਤੇ ਬਚਨ ਤੋਂ ਪਾਗਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਧਨ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ, ਦੋਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਰਜ (ਮੈਲ) ਇਕੱਠੀ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਮੂੰਹ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੋਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(59) ਜਾਤ ਵਾਲੇ ਮਿੱਤਰ, ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰ, ਉਸ ਜੀਵ ਦਾ ਦੁੱਖ ਨਹੀਂ ਵੰਡ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਆਪ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਦੁੱਖ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਰਮ, ਕਰਤਾ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਚਲਦਾ ਹੈ।

(60) ਜੀਵ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ। ਪਰ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਤੇ, ਭੋਗਣ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਦਰਖਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਤਾਂ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ ਜਦ ਡਿੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਰਾਏ ਵੱਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(61) ਕਦੇ ਜੀਵ ਕਰਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੇ

ਕਰਮ ਜੀਵ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਰਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲੱਗੇ ਸਾਹੂਕਾਰ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ਾ ਮੋੜਨ ਸਮੇਂ ਕਰਜ਼ਦਾਰ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(62) ਸਾਧਾਰਣ ਤੌਰ ਤੇ ਕਰਮ ਇਕ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਦਰੱਵ ਤੇ ਭਾਵ ਪੱਖੋਂ ਦੋ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ। ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਟੁਕੜਾ ਦਰੱਵ ਕਰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਪਿੰਡ (ਟੁਕੜੇ) ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਾਰਨ ਜੀਵ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਵਿਕਾਰ ਭਾਵ ਕਰਮ ਹਨ।

(63) ਜੋ ਇੰਦਰੀਆਂ ਆਦਿ ਤੇ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਕੇ ਉਪਯੋਗਮਯ (ਗਿਆਨ ਦਰਸ਼ਨ ਭਰਪੂਰ ਆਤਮਾ) ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਬਣੇ ਪ੍ਰਾਣ (ਸਾਹ) ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਘੇਰ ਸਕਦੇ ਹਨ (ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਨਵਾਂ ਜਨਮ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ)।

(64-65) ਗਿਆਨਾਵਰਨ, ਦਰਸ਼ਨਾਵਰਨ, ਵੇਦਨੀਆ, ਮੋਹਨੀਆ, ਆਯੂ, ਨਾਮ, ਗੋਤਰ ਤੇ ਅੰਤਰਾਇ ਇਹ ਅੱਠ ਕਰਮ ਹਨ।

(66) ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਪਰਦਾ, ਚੱਕੀਦਾਰ, ਤਲਵਾਰ, ਸ਼ਰਾਬ, ਕਾਠ, ਚਿੱਤਰਕਾਰ, ਘੁਮਾਰ ਤੇ ਭੰਡਾਰੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ।

ਟਿੱਪਣੀਆਂ (ਸ਼ਲੋਕ ਨੰ: 64, 65, 66)

(1) ਜਿਵੇਂ ਪਰਦਾ, ਕਮਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਈ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗਿਆਨਾਵਰਨ ਕਰਮ

ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਆਉਣ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਮ ਦੇ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਘੱਟ ਗਿਆਨ ਵਾਲਾ ਵਿਦਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਵਧ ਜਾਣ ਨਾਲ ਗਿਆਨੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਘੱਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (2) ਜਿਵੇਂ ਚੌਕੀਦਾਰ, ਰਾਜੇ ਆਦਿ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਰਸ਼ਨ (ਵਿਸ਼ਵਾਸ) ਨੂੰ ਢਕਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਦਰਸ਼ਨਾਵਰਨ ਕਰਮ ਹੈ। (3) ਜਿਵੇਂ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਧਾਰ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਸ਼ਹਿਦ ਚੱਟਣ ਨਾਲ ਮਿਠਾਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਜੀਭ ਕੱਟ ਜਾਣ ਦਾ ਦੁੱਖ ਵੀ ਭੋਗਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵੇਦਨੀਆਂ ਕਰਮ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਹੈ। (4) ਜਿਵੇਂ ਸ਼ਰਾਬੀ ਆਪਣੀ ਸੁੱਧ-ਬੁੱਧ ਖੋ ਬੈਠਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੋਹਨੀਆ ਕਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸਵਰੂਪ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (5) ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੱਲੀ (ਕਾਠ) ਵਿਚ ਪੈਰ ਫਸਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਆਯੂ ਕਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਤੇ ਜੀਵ ਸਰੀਰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਰੁਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (6) ਜਿਵੇਂ ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਚਿੱਤਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਨਾਮ ਕਰਮ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਾਂਵਾਂ ਵਾਲੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। (7) ਜਿਵੇਂ ਘੁਮਾਰ ਛੋਟੇ ਵੱਡੇ ਭਾਂਡੇ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੋਤਰ ਕਰਮ ਕਾਰਨ ਉੱਚ-ਕੁਲ ਤੇ ਨੀਚ ਗੋਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। (8) ਜਿਵੇਂ ਖਜਾਨਚੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦੇਣ ਤੋਂ ਅਤੇ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਲੈਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਤੇ ਗਾਇਕ ਕਰਮ ਦਾਨ ਆਦਿ ਦੇ ਲਾਭ ਵਿਚ ਅੰਤਰਾਇ (ਰੁਕਵਾਟ) ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਠਾਂ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਸੁਭਾਵ ਹੈ।

7. ਮਿੱਥਿਆਤਵ ਸੂਤਰ

(67) ਹਾਏ ! ਕਿੰਨੇ ਦੁੱਖ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਦਗਤੀ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਨਣ ਕਾਰਨ, ਮੈਂ ਮੂਰਖ ਭਿਆਨਕ ਅਤੇ ਘੋਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਰੂਪੀ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਭਟਕਦਾ ਰਿਹਾ।

(68) ਜੇ ਜੀਵ ਮਿੱਥਿਆਤਵ ਨਾਲ ਘਿਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ (ਸੋਚ) ਉਲਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਧਰਮ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਬੁਖਾਰ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਰਸ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ।

(69) ਮਿੱਥਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਜੀਵ ਤੇਜ਼ ਕਸ਼ਾਏ (ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼) ਕਾਰਨ ਜੀਵ ਤੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਕ ਮੰਨਦਾ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨ ਉਹ ਦੇਹ ਨੂੰ ਹੀ ਆਤਮਾ ਮੰਨਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(70) ਜੇ ਤੱਤਵ (ਵਿਚਾਰ) ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਚੱਲਦਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਮਿਥਿਆ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਹੋਰ ਕੌਣ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਉਹ ਦੂਸਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਮਿਥਿਆਤਵ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

8. ਰਾਗ ਪਰਿਹਾਰ ਸੂਤਰ

(71) ਰਾਗ ਤੇ ਦਵੇਸ਼ ਕਰਮ ਦੇ ਬੀਜ (ਮੂਲ ਕਾਰਨ) ਹਨ। ਕਰਮ ਮੋਹ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ। ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੁੱਖ ਦਾ ਮੂਲ ਹੈ।

(72) ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫਿਟਕਾਰਿਆ ਸਮਰਥ ਦੁਸ਼ਮਣ ਵੀ ਓਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ, ਜਿੰਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਰਾਗ ਤੇ ਦਵੇਸ਼ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੇ ਹਨ।

(73) ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਨਮ, ਬੁਢਾਪੇ ਤੇ ਮੌਤ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਵਿਚ ਉਲਝੇ ਜੀਵ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਸੁੱਖ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੋਕਸ਼ ਹੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੈ।

(74) ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਘੋਰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਰੂਪੀ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਹੋ ਗਿਆਨੀ ! ਤੁਸੀਂ ਛੇਤੀ ਹੀ ਤਪ, ਸੱਜਮ ਰੂਪੀ ਕਿਸ਼ਤੀ ਦੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਜਾਵੋ।

(75) ਸੱਮਿਅਕਤਵ ਤੇ ਚਾਰਿਤਰ ਆਦਿ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕ, ਘੋਰ ਭਿਆਨਕ ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਰੂਪੀ ਪਾਪਾਂ ਦੇ ਵਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

(76) ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਤਾਂ ਕਿ ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੱਕ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰਿਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਦੁੱਖਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਕਾਮ ਭੋਗ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇੱਛਾ ਹੈ। ਵੀਤਰਾਗ ਉਸ ਦੁੱਖ ਦਾ ਅੰਤ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

(77) ਜਿਸ ਢੰਗ ਤੋਂ ਵੈਰਾਗ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਢੰਗ ਆਦਰ

ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਅਪਨਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲਗਾਵ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਮਨੁੱਖ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਜ਼ੰਜੀਰ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲਗਾਵ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਮਨੁੱਖ ਅਨੰਤ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

(78) “ਆਪਣੇ ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼ ਰਾਹੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸੰਕਲਪ, ਵਿਕਲਪ ਸਭ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਹਨ।” ਜੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। “ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ, ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹਨ।” ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਮਮਤਾ ਉਤਪੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਕਾਮ ਇੱਛਾ ਘੱਟਦੀ ਹੈ।

(79) ਨਿਸ਼ਚੈ ਦਰਿਸ਼ਟੀ ਪੱਖੋਂ ਸਰੀਰ ਤੇ ਆਤਮਾ ਭਿੰਨ ਹਨ ਇਸ ਲਈ ਸਰੀਰ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਦੁੱਖਕਾਰੀ ਤੇ ਕਲੇਸ਼ਕਾਰੀ ਮਮਤਾ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰੋ।

(80) ਮੋਕਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਲਈ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਆਉਣ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਆਸ਼ਰਵਾਂ ਨੂੰ ਤੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਕਰਨ (ਮਨ, ਬਚਨ ਤੇ ਕਾਇਆ) ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਯੋਗ (ਕਰਨਾ, ਕਰਾਉਣ ਤੇ ਕਰਦੇ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਮਝਨਾ) ਰਾਹੀਂ ਰੋਕੋ ਅਤੇ ਕਸ਼ਾਇ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰੋ।

(81) ਭਾਵ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਮਨੁੱਖ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਮਲ ਦਾ ਪੱਤਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਿੱਬੜਦਾ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਹ ਗਿਆਨੀ ਵੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਿੱਬੜਦਾ।

9. ਧਰਮ ਸੂਤਰ

(82) ਧਰਮ ਸਰਬ-ਉੱਚ ਮੰਗਲ ਹੈ, ਅਹਿੰਸਾ, ਸੰਜਮ ਤੇ ਤਪ ਉਸ ਦੇ ਲੱਛਣ ਹਨ। ਜਿਸ ਦਾ ਮਨ ਸਦਾ ਧਰਮ ਵਿਚ ਲੱਗਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਏ, ਉਸ ਨੂੰ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।

(83) ਵਸਤੂ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਹੀ ਧਰਮ ਹੈ। ਖਿਮਾਂ ਆਦਿ ਭਾਵ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਇਹ ਦਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੈ। ਰਤਨ ਤ੍ਰੈ (ਸੱਮਿਅਕ ਗਿਆਨ, ਸੱਮਿਅਕ ਦਰਸ਼ਨ ਤੇ ਸੱਮਿਅਕ ਚਾਰਿੱਤਰ) ਤੇ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨਾ ਧਰਮ ਹੈ।

(84) ਉੱਤਮ ਖਿਮਾਂ, ਉੱਤਮ ਮਾਰਦਵ, ਉੱਤਮ ਆਰਜਵ, ਉੱਤਮ ਸੱਚ, ਉੱਤਮ ਸੋਚ, ਉੱਤਮ ਸੰਜਮ, ਉੱਤਮ ਤੱਪ, ਉੱਤਮ ਤਿਆਗ, ਉੱਤਮ ਅਕਿੰਚਨ ਤੇ ਉੱਤਮ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ - ਇਹ ਦਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ।

(85) ਦੇਵ, ਮਨੁੱਖ ਤੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਰਾਹੀਂ ਘੋਰ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਤੇ ਵੀ ਜੇ ਗੁੱਸੇ ਨਾਲ ਗਰਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਉੱਤਮ ਖਿਮਾਂ ਧਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(86) ਮੈਂ ਸਭ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਖਿਮਾਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸਾਰੇ ਜੀਵ ਮੈਨੂੰ ਖਿਮਾਂ ਕਰਨ। ਮੇਰੀ ਸਭ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਨਹੀਂ।

(87) ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕਾਰਨ ਵੀ ਜੇ ਮੈਂ ਆਪ ਪ੍ਰਤਿ ਠੀਕ ਵਿਵਹਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਪਾਪ ਰਹਿਤ ਤੇ ਕਸ਼ਾਏ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਪਾਸੋਂ ਖਿਮਾਂ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ।

(88) ਜੋ ਸ਼੍ਰਮਣ, ਕੁੱਲ, ਰੂਪ, ਜਾਤ, ਗਿਆਨ, ਤੱਪ, ਸ਼ਰ੍ਰੁੱਤ (ਗਿਆਨ) ਅਤੇ ਸ਼ੀਲ ਦਾ ਅਭਿਮਾਨ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਮਾਰਦਵ ਧਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(89) ਜੋ ਦੂਸਰੇ ਦੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਸਹੀ ਅਰਥ ਵਿਚ ਮਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਗੁਣ ਰਹਿਤ ਅਭਿਮਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਮਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

(90) ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਉੱਚੇ ਤੇ ਨੀਵੇਂ ਗੋਤ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਘੁੰਮ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਾ ਕੋਈ ਛੋਟਾ ਹੈ ਨਾ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉੱਚੇ ਗੋਤ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾ ਕਰੇ (ਜਦ ਮਨੁੱਖ ਕਈ ਵਾਰ ਉੱਚੇ ਨੀਚੇ ਗੋਤ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਲੈ ਚੁੱਕਾ ਹੈ) ਇਹ ਸਮਝ ਕੇ ਕੌਣ ਗੋਤ ਵਾਲ ਹੋਵੇਗਾ ? ਕੌਣ ਗੋਤ ਦਾ ਮਾਨ ਕਰੇਗਾ ?

(91) ਜੋ ਭੈੜੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਭੈੜਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਭੈੜੇ ਬਚਨ ਨਹੀਂ ਬੋਲਦਾ, ਆਪਣੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੁਕਾਉਂਦਾ, ਉਹ ਹੀ ਆਰਜਵ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(92) ਜੋ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦੂਸਰੇ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਵਾਲੇ ਵਾਕ ਤਿਆਗ ਕੇ ਆਪਣੇ ਤੇ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਦੇ ਬਚਨ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਚੇਖੇ ਸੱਚ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(93) ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਮਨੁੱਖ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਝੂਠ ਬੋਲ ਕੇ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਲਈ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਠੱਗੀ ਮਾਰ

ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਦੁਖੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਕੋਈ ਉਸ ਦੇ ਝੂਠ ਨੂੰ ਨਾ ਜਾਣ ਲਵੇ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਝੂਠੇ ਵਰਤਾਉ ਦਾ ਅੰਤ ਦੁੱਖਦਾਈ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦਾ ਭੁੱਖ ਮਨੁੱਖ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਦੁਖੀ ਅਤੇ ਆਸਰੇ ਰਹਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(94) ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਰਾਹੀਂ ਆਖੀ ਭਲੇ ਦੀ ਗੱਲ, ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਨਾ ਲੱਗੇ, ਪਰ ਕੋੜੀ ਦਵਾਈ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(95) ਸੱਚਾ ਮਨੁੱਖ ਮਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪਾਤਰ, ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਜਨ ਯੋਗ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

(96) ਸੱਚ ਵਿਚ ਤੱਪ, ਸੰਜਮ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਠਿਕਾਣਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਮੱਛੀਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਉਤਪਤੀ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੱਚ ਸਭ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਕਾਰਨ ਹੈ।

(97) ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਲਾਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕ ਵਧਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਲਾਭ, ਲੋਭ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੋ ਮਾਸੇ ਸੋਨੇ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਕੰਮ, ਕਰੋੜਾਂ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਮੋਹਰਾਂ ਨਾਲ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

(98) ਜੋ ਸੋਨੇ ਤੇ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਅਸੰਖ ਕੈਲਾਸ਼ ਪਰਬਤ ਵੀ ਲੋਭੀ ਪੁਰਸ਼ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਲਾਲਚ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਛਾ ਆਕਾਸ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਨੰਤ ਹੈ।

(99) ਜਿਵੇਂ ਬੱਤਖ਼ ਆਂਡੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਆਂਡਾ ਬੱਤਖ਼

ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ (ਇੱਛਾ) ਮੋਹ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੋਹ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(100) ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਸਮਝ ਤੇ ਸੰਤੋਖ ਰੂਪੀ ਪਾਣੀ ਨਾਲ, ਤੇਜ਼ ਲੋਭ ਰੂਪੀ ਮੈਲ ਧੋਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਭੋਜਨ ਦਾ ਲਾਲਚੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਹੀ ਮੈਲ ਰਹਿਤ, ਸੋਚ ਧਰਮ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ।

(101) ਵਰਤ ਧਾਰਨ ਕਰਨਾ, ਸਮਿਤਿ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਨਾ, ਕਸ਼ਾਏ ਤੇ ਕਾਬੂ ਰੱਖਣਾ, ਮਨ, ਬਚਨ ਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਭੈੜੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ, ਪੰਜ ਇੰਦਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਤਨਾ ਹੀ ਸੰਜਮ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

(102) ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਕਸ਼ਾਏ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਧਿਆਨ ਤੇ ਸਵਾਧਿਆਏ ਰਾਹੀਂ ਜੇ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਤਪ ਧਾਰਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(103) ਸਾਰੇ ਦਰੱਵਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮੋਹ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੇ ਮਨ, ਬਚਨ ਤੇ ਸਰੀਰੀ ਰਾਹੀਂ ਨਿਰਵੇਦ (ਸੰਸਾਰ, ਦੇਹ ਤੇ ਭੋਗਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਵੈਰਾਗ) ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਤਿਆਗ ਧਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਜਿਹਾ ਜਿਨੇਂਦਰ ਦੇਵ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ।

(104) ਤਿਆਗੀ ਉਹ ਹੀ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਮੋਹਨੇ ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਭੋਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭੋਗਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੀਠ ਫੇਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਪੂਰਵਕ ਭੋਗਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(105) ਜੇ ਮੁਨੀ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਰਿਗ੍ਰਹਿ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ

, ਨਿਸੰਗ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਸੁੱਖ ਦੁੱਖ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਕੇ ਮਾਨਸਿਕ ਲੜਾਈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਘੁੰਮਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਅਕਿੰਚਨ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਲਣ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(106)ਮੈਂ ਇਕ ਸ਼ੁੱਧ ਦਰਸ਼ਨ, ਗਿਆਨ, ਭਰਪੂਰ, ਨਿੱਤ (ਰਹਿਣਵਾਲਾ) ਅਤੇ ਅਰੂਪੀ (ਸ਼ਕਲ ਰਹਿਤ) ਹਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਹੋਰ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਤੱਕ ਵੀ ਮੇਰਾ ਨਹੀਂ' (ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੀ ਅਕਿੰਚਨ ਧਰਮ ਹੈ)

(107-08) ਅਸੀਂ ਲੋਕ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਪਣਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੁੱਖ ਪੂਰਵਕ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ, ਸੁੱਖ ਵਿਚ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਹਾਂ। ਮਿਥਿਲਾ ਜਲ ਰਹੀ ਹੈ, ਇਸ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਲ ਰਿਹਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰਿਕ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਭਿਕਸ਼ੂ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਚੀਜ਼ ਨਾ ਤਾਂ ਪਿਆਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਘ੍ਰਿਣਾ ਯੋਗ ਹੈ (ਇਹ ਗੱਲ ਸ੍ਰੀ ਉੱਤਰਾਧਿਅੈਨ ਸੂਤਰ ਵਿਚ ਨੇਮੀ ਰਾਜਰਿਸ਼ੀ, ਇੰਦਰ ਦੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਆਖੀ) ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਤਿਆਗ ਮੁਨੀ ਬਣ ਰਹੇ ਸਨ)।

(109)ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਕਮਲ, ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿਬੜਦਾ ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਾਮ-ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਲਿੱਬੜਦਾ। ਅਜਿਹੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਖਦੇ ਹਾਂ।

(110)ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੋਹ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੇ ਮੋਹ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਲੋਭ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ

ਖਾਤਮਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਪਾਸ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਉਸ ਨੇ ਲੋਭ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

(111)ਜੀਵ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਮੁਨੀ ਦੀ ਬ੍ਰਹਮ (ਆਤਮਾ) ਦੀ ਜੋ ਚਰਿਆ (ਕ੍ਰਿਆ) ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਹੈ।

(112)ਜੋ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਜੋ ਮਨ ਵਿਚ ਭੈੜੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦਾ, ਦਰਅਸਲ ਉਹ ਹੀ ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਭਾਵ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(113)ਜਿਵੇਂ ਲਾਖ ਦਾ ਘੜਾ ਤਪਦੀ ਅੱਗ ਤੇ ਰੱਖਣ ਸਾਰ ਹੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਸੰਗ ਨਾਲ ਮੁਨੀ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(114)ਜੋ ਮਨੁੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਸਬੰਧੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾ ਦਾ ਪਾਰ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਬਾਕੀ ਸਭ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪਾਰ ਛੇਤੀ ਪਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਪਾਰ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਲਈ ਗੰਗਾ ਜੇਹੀ ਵੱਡੀ ਨਦੀ ਪਾਰ ਪਾਉਣਾ ਔਖਾ ਨਹੀਂ।

(115)ਜਿਵੇਂ ਸ਼ੀਲ (ਚਾਰਿੱਤਰ) ਦੇ ਰੱਖਿਅਕ ਲਈ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਿੰਦਾ ਯੋਗ ਹਨ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼ੀਲ ਰੱਖਿਅਕ ਇਸਤਰੀਆਂ ਲਈ ਪੁਰਸ਼ ਨਿੰਦਾ ਯੋਗ ਹਨ (ਭਾਵ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰਿੱਤਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।)

(116)ਪਰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ੀਲ ਗੁਣ ਸੰਪੰਨ ਇਸਤਰੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੱਸ ਸਭ ਪਾਸੇ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਲੋਕ ਵਿਚ ਦੇਵਤਾ ਹਨ ਤੇ ਦੇਵਤੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੰਦਨਾ ਕਰਦੇ

ਹਨ।

(117)ਵਿਸੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਤਿੰਨ ਲੋਕ ਰੂਪੀ ਜੰਗਲ ਨੂੰ ਸਾੜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਵਾਨੀ ਰੂਪੀ ਘਾਹ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਕੁਸ਼ਲ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਇਹ ਅੱਗ ਨਹੀਂ ਸਾੜ ਸਕਦੀ, ਅਜਿਹੇ ਮੁਨੀ ਧੰਨ ਹਨ।

(118)ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਰਾਤ ਬੀਤਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਮੁੜਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਅਧਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀਆਂ ਰਾਤਾਂ ਫਿਜ਼ੂਲ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

(119-120) ਜਿਵੇਂ ਤਿਨ ਬਾਣੀਏ ਪੁੰਜੀ ਲੈ ਕੇ ਵਿਉਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਕਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਲਾਭ ਖੱਟਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਮੂਲ ਪੁੰਜੀ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਮੂਲ ਪੁੰਜੀ ਵੀ ਗੁਆ ਬੈਠਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਵਿਵਹਾਰਕ ਉਦਾਹਰਨ ਤੋਂ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਸਮਝਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

(121)ਆਤਮਾ ਹੀ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸਥਿਤ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੁਭਾਵ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਧਰਮ ਵੀ ਆਤਮਾ ਦੀ ਸਾਥੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਧਰਮ ਦਾ ਪਾਲਣ ਉਹ ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਹੋਵੇ।

10. ਸੰਜਮ ਸੂਤਰ

(122) ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ ਹੀ ਵਿਤਰਨੀ ਨਦੀ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਹੀ ਕੂਟਸ਼ਾਲਮਲੀ ਦਰਖਤ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਹੀ ਕਾਮਧੇਨੂੰ ਗਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਹੀ ਨੰਦਨ ਵਣ ਹੈ।

(123) ਆਤਮਾ ਹੀ ਸੁੱਖ ਦੁੱਖ ਦਾ ਕਰਤਾ (ਕਰਨ ਵਾਲਾ) ਹੈ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਹੀ ਦੁੱਖ ਸੁੱਖ ਭੋਗਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਚੰਗੇ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਲੱਗ ਆਤਮਾ ਆਪਣਾ ਦੇਸਤ ਹੈ। ਭੈੜੇ ਕੰਮਾਂ ਵੱਲ ਲੱਗੀ ਆਤਮਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ।

(124) ਨਾ ਜਿੱਤਣ ਯੋਗ ਆਤਮਾ ਹੀ ਆਪਣਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ। ਨਾ ਜਿੱਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਸ਼ਾਏ ਤੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਹੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਹੈ। ਹੇ ਮੁਨੀ ! ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਕੇ ਧਰਮ ਅਨੁਸਾਰ ਚੱਲਦਾ ਹਾਂ।

(125) ਜੇ ਭਿਆਨਕ ਜੰਗ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਤੇ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਯੁੱਧ ਜਿੱਤਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪੱਖੋਂ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਜਿੱਤਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਸੱਚੀ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(126) ਬਾਹਰਲੇ ਯੁੱਧਾਂ ਤੋਂ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ? ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਹੀ ਯੁੱਧ ਕਰੋ। ਆਪਣੇ ਤੇ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੱਚਾ ਸੁੱਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

(127) ਆਪਣੇ ਤੇ ਹੀ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣਾ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਜੇਤੂ ਹੀ ਇਸ ਲੋਕ ਤੇ ਪਰਲੋਕ ਵਿਚ ਸੁੱਖ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

(128) ਚੰਗਾ ਇਹ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਜਮ ਤੇ ਤਪ ਰਾਹੀਂ

ਆਪਣੇ ਤੇ ਜਿੱਤ ਹਾਸਲ ਕਰਾਂ। ਜ਼ੰਜੀਰ ਜਾਂ ਬੰਧਨ ਰਾਹੀਂ ਦੂਸਰੇ ਮੈਨੂੰ ਤੰਗ ਕਰਨ, ਇਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ।

(129) ਇਕ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਲੱਗਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਸੰਜਮ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੰਜਮ ਵੱਲ ਲੱਗੋ।

(130) ਪਾਪ ਕਰਮ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਰਾਗ ਤੇ ਦਵੇਸ਼ ਦੇ ਹੀ ਇਹ ਪਾਪ ਹਨ। ਜੋ ਭਿਕਸ਼ੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(131) ਗਿਆਨ, ਧਿਆਨ ਤੇ ਤੱਪ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਇੰਦਰੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਕਸ਼ਾਇਆਂ (ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼) ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਨਾਲ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਲਗਾਮ ਨਾਲ ਘੋੜੇ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(132) ਮਹਾਨ ਗੁਣਾਂ ਵਾਲੇ ਮੁਨੀ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਾਂਤ ਕੀਤੇ ਕਸ਼ਾਏ ਜਿਨੇਸ਼ਵਰ ਦੇਵ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਰਿੱਤਰ ਵਾਲੇ ਮੁਨੀ ਨੂੰ ਵੀ ਡਿਗਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਆਮ ਰਾਗੀ ਮੁਨੀ ਦਾ ਡਿੱਗਣਾ ਕੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ।

(133) ਜਦ ਕਿ ਕਸ਼ਾਏਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਵੀ ਅੰਤਹੀਣ ਪਤਨ (ਵਿਸਧ ਅਧਿਵਸਾਏ ਦੀ ਅਨੰਤ ਹਾਨੀ) ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਕਸ਼ਾਇ (ਰਾਗ ਦਵੇਸ਼) ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

(134) ਕਰਜੇ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ, ਜਖਮ ਨੂੰ ਛੋਟਾ, ਅੱਗ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਅਤੇ ਕਸ਼ਾਏਆਂ ਨੂੰ ਥੋੜ੍ਹਾ ਮੰਨ ਕੇ, ਬੇਫਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਥੋੜ੍ਹੇ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

(135) ਗੁੱਸਾ ਪਿਆਰ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਮਾਨ ਵਿਨੈ (ਨਿਮਰਤਾ) ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਾਇਆ (ਧੋਖਾ) ਦੇਸਤੀ ਦਾ

ਖਾਤਮਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਲੋਭ ਸਭ ਕੁਝ ਹੀ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

(136) ਖਿਮਾ ਰਾਹੀਂ ਕਰੋਧ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਕਰੇ, ਮਾਰਦਵ (ਅਭਿਮਾਨ ਰਹਿਤ) ਰਾਹੀਂ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤੇ, ਆਰਜਵ (ਸਰਲਤਾ) ਰਾਹੀਂ ਮਾਇਆ ਨੂੰ ਜਿੱਤੇ ਅਤੇ ਸੰਤੋਖ ਰਾਹੀਂ ਲੋਭ ਨੂੰ ਜਿੱਤੇ।

(137) ਜਿਵੇਂ ਕੱਛੂ ਆਪਣੇ ਅੰਗਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗਿਆਨੀ ਪੁਰਸ਼ ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਰਾਹੀਂ ਸਮੇਟ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

(138) ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਜਾਂ ਅਨਜਾਣ ਪੁਣੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਧਰਮ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਫੋਰਨ ਉਸ ਪਾਸੇ ਤੋਂ ਹਟਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਸਰੀ ਵਾਰ ਉਹ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

(139) ਧੀਰਜਵਾਲੇ, ਧਰਮ ਰੂਪੀ ਰਥ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ, ਧਰਮ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ, ਇੰਦਰੀਆਂ ਤੇ ਕਾਬੂ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ ਰਾਹੀਂ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਰੂਪੀ ਭਵਨ ਵਿਚ ਘੁੰਮਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।